

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Державний вищий навчальний заклад
«УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ»**

ЗВАРИЧ МАРТА СТЕПАНІВНА

УДК: 336:347.734(477):330.567.2

**МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ
ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в ДВНЗ «Університет банківської справи» Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Пшик Богдан Іванович,
Львівський навчально-науковий інститут ДВНЗ
«Університет банківської справи», завідувач кафедри
фінансів, банківської справи та страхування;

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Ясинська Надія Альбертівна,
Донецький державний університет управління
Міністерства освіти і науки України, професор
кафедри фінансів, обліку та оподаткування;

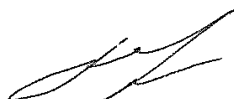
кандидат економічних наук, доцент
Сніщенко Роман Григорович,
Тернопільський національний економічний
університет Міністерства освіти і науки України,
докторант.

Захист відбудеться «__» березня 2020 року о __-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.883.01 в ДВНЗ «Університет банківської справи» за адресою: 04070, м. Київ, вул. Андріївська, 1, ауд. 205.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДВНЗ «Університет банківської справи» за адресою: 04119, м. Київ, вул. Білоруська, 17.

Автореферат розісланий «__» _____ 2020 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
доктор економічних наук, доцент

І.М. Боярко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний стан розвитку економіки України характеризується підвищеним рівнем ризиків, що зумовлений нестабільністю фінансової системи, недосконалістю чинного законодавства, залежністю вітчизняної економіки від світових фінансових ринків. Найбільш схильними до таких ризиків є домогосподарства, оскільки вони беруть участь у таких економічних процесах, як виробництво товарів, споживання вироблених благ, перерозподіл ресурсів. Тому захист фінансових інтересів домогосподарств є основою сталого розвитку та процвітання держави в ринкових умовах господарювання. Це вимагає створення дієвого та ефективного механізму забезпечення їх фінансової безпеки, спрямованого на своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам, забезпечення захисту фінансових інтересів та зростання добробуту домогосподарств. Необхідність практичного застосування зазначеного механізму зумовлена специфічним характером функціонування домогосподарств як економічних агентів, складністю та домінуванням соціальної спрямованості у фінансових відносинах за їх участю.

В Україні існує велика кількість проблем з приводу належного забезпечення фінансової безпеки домогосподарств, серед яких зниження реальної заробітної плати внаслідок інфляції, знецінення національної валюти, нестабільна політична ситуація, безробіття тощо. Таким чином питання удосконалення механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств постає все більш гостро, особливо внаслідок структурних зрушень у вітчизняній економіці впродовж останніх років.

Актуальність досліджуваної проблеми знайшла відображення у низці публікацій таких зарубіжних вчених, як К. Дайнен, Н. Кіплангер, Д. Майкл Колінс, М. Хілгерт, М. Шераден. В їх працях досліджувалася сутність фінансової безпеки домогосподарств, її принципи, інструменти та методи забезпечення. Якщо в економічно розвинених країнах питанню фінансової безпеки домогосподарств приділяється належна увага у науковій та практичній сфері, то в Україні це явище потребує подальших досліджень. Значний внесок у дослідження сучасних проблем економічної і, зокрема, фінансової безпеки зробили такі вітчизняні вчені, як Г. М. Азаренкова, О. В. Ареф'єва, О. І. Барановський, А. І. Бондаренко, О. О. Бригінець, О. Д. Вовчак, М. М. Єрмошенко, О. Б. Жихор, М. І. Зубок, Є. П. Картузов, Л. П. Коваль, С. І. Мельник, В. І. Мунтіян, Н. С. Папуша, О. М. Підхомний, Ю. Д. Радіонов, Є. М. Рудніченко, К. С. Тимошенко, Н. А. Цікановська. Проблема функціонування фінансів домогосподарств присвячені праці Ю. М. Воробйова, В. В. Ворошило, Т. О. Кізими, Б. І. Пшика, Р. Г. Сніщенка, Л. М. Твардовської, С. І. Юрія, Н. А. Ясинської.

Високо оцінюючи вклад вітчизняних і зарубіжних авторів у теорію і практику забезпечення фінансової безпеки домогосподарств, слід зазначити, що чимало теоретичних і прикладних аспектів досліджуваної проблематики залишаються недостатньо розробленими, а деякі позиції – дискусійними. До них слід віднести: понятійний апарат щодо трактування сутності фінансової безпеки домогосподарств, механізму її забезпечення та його структури, методичні підходи до оцінювання

стану та впливу фінансової безпеки на добробут населення, а також розроблення нових підходів до вдосконалення механізму її забезпечення з урахуванням не лише реальної ситуації, а й перспектив подальшого розвитку домогосподарств.

Відсутність комплексного підходу до дослідження механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств, об'єктивна потреба в розвитку системних досліджень у цьому напрямі, актуальність питання і його практична значущість обумовлюють вибір теми, мети і завдань дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до планів наукових досліджень ДВНЗ «Університет банківської справи». Зокрема, в НДР «Фінансові механізми реалізації інвестиційних проектів у житловому будівництві в Україні» (номер державної реєстрації 0116U002602) дисертантом запропоновано напрями забезпечення фінансової безпеки громадян в процесі інвестування у житлове будівництво; у НДР «Сучасні напрями та механізми модернізації фінансової системи України» (номер державної реєстрації 0115U002173) автором досліджено теоретичні підходи до трактування механізму забезпечення фінансової безпеки, проаналізовано особливості фінансової безпеки домогосподарств; а також у НДР «Організаційно-методичне та фінансове забезпечення процесів функціонування дохідних будинків в Україні» (номер державної реєстрації 0118U001261) дисертантом розкрито необхідність забезпечення фінансової безпеки домогосподарств при інвестуванні ними коштів у дохідні будинки.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає в поглибленні теоретичних засад, вдосконаленні методичних підходів та розробленні практичних рекомендацій щодо оцінки стану фінансової безпеки домогосподарств та удосконалення механізму її забезпечення в Україні.

Згідно з поставленою метою у дисертаційній роботі поставлені і розв'язані такі завдання:

- поглибити теоретичні положення і уточнити категоріальний апарат, що визначають економічний зміст фінансової безпеки домогосподарств, механізму її забезпечення;

- обґрунтувати методологічні засади формування механізму та системи забезпечення фінансової безпеки домогосподарств;

- визначити чинники впливу та загрози фінансовій безпеці домогосподарств;

- розробити науково-методичний підхід до аналізу стану фінансової безпеки домогосподарств;

- проаналізувати стан та проблеми забезпечення фінансової безпеки домогосподарств в Україні;

- оцінити вплив фінансової безпеки домогосподарств на добробут населення з використанням методу статистичних рівнянь залежностей;

- обґрунтувати концептуальні напрями та розробити практичні рекомендації, які сприятимуть удосконаленню механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення фінансової безпеки домогосподарств в Україні.

Предметом дисертаційної роботи є теоретико-методологічні засади, методичні підходи і практичні аспекти удосконалення механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження і розв'язання поставлених у роботі завдань автором використано загальнонаукові та емпіричні методи: теоретичного узагальнення, аналізу і синтезу, індукції та дедукції – при визначенні сутності фінансової безпеки домогосподарств, чинників впливу на неї та загроз; економіко-статистичні, групувань, графічний методи, методи експертних оцінок – для оцінки стану забезпечення фінансової безпеки домогосподарств в Україні, аналізу підходів до визначення її рівня; системний підхід, методи компаративного аналізу та аналогій – при обґрунтуванні концептуальних напрямів та розробленні практичних рекомендацій з удосконалення механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств.

Інформаційну базу дисертаційного дослідження становлять закони та нормативно-правові акти України, офіційні статистичні та інформаційно-аналітичні матеріали Державної служби статистики України, Національного банку України, Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державного казначейства України, Державної фіскальної служби України, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Світового банку, Міжнародної організації праці, Науково-дослідного інституту Credit Suisse Group (CSRI), праці вітчизняних і зарубіжних учених з проблематики дослідження, ресурси інтернету, власні розрахунки автора.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у такому:

удосконалено:

– класифікацію чинників впливу на фінансову безпеку домогосподарств завдяки виокремленню такої класифікаційної ознаки, як вид чинників, що включає політичні, економічні, соціальні, демографічні та технологічні чинники впливу. Такий підхід дає змогу підвищити обґрунтованість визначення ступеня і характеру впливу на рівень фінансової безпеки домогосподарств ендогенних і екзогенних чинників;

– класифікацію загроз фінансовій безпеці домогосподарств за допомогою доповнення традиційно вживаних класифікаційних ознак такими, як види, суб'єкти та характер впливу, що сприяє обґрунтованій реалізації комплексу заходів з її забезпечення;

– науково-методичний підхід до поетапного аналізу стану фінансової безпеки домогосподарств, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на виокремленні показників макrorівня (національна економіка) та мікрорівня (домогосподарства), що дозволяє оцінити фінансову безпеку домогосподарств з огляду на рівні прийняття управлінських рішень, виявити резерви та розробити комплекс заходів з підвищення її рівня;

– обґрунтування алгоритму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств, що включає п'ять етапів: вивчення можливостей, залучення фінансових ресурсів, їх заощадження, інвестування та захист, що на відміну від наявних, базується на застосуванні відповідного інструментарію (фінансове планування, фінансове резервування та економія витрат). Це дозволяє виявляти

проблеми фінансової безпеки домогосподарств та вносити корективи в ході реалізації механізму її забезпечення;

набули подальшого розвитку:

– обґрунтування сутності фінансової безпеки домогосподарств завдяки комплексному її тлумаченню з огляду на безперервне і постійне підвищення рівня фінансового стану домогосподарств, стійкість до впливу внутрішніх і зовнішніх загроз та небезпек в процесі їх життєдіяльності, реалізацію фінансових інтересів, забезпечення та підвищення гідного рівня життя. Таке бачення фінансової безпеки домогосподарств дозволяє комплексно підійти до формування дієвого механізму її забезпечення;

– концептуальні засади формування механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств з огляду врахування характеру об'єкта, суб'єктів та інституційного середовища як складових системи забезпечення фінансової безпеки домогосподарств. Це дало змогу представити його з позицій цілеспрямованого впливу методів, інструментів та фінансових важелів на зміну показників фінансової безпеки домогосподарств та соціально-економічних ефектів макrorівня;

– науково-методичний підхід до прогнозування впливу рівня фінансової безпеки на добробут домогосподарств на основі використання методу статистичних рівнянь залежностей, що демонструє вплив чинників, які кількісно характеризують фінансовий стан населення (розмір середньомісячної заробітної плати, обсяг кінцевих споживчих витрат домогосподарств, обсяг витрат домогосподарств на освіту, обсяг соціальної допомоги населенню, обсяг нових депозитів, розміщених домогосподарствами у банках) на показник добробуту населення;

– обґрунтування системи заходів впливу на забезпечення фінансової безпеки домогосподарств через удосконалення гарантійно-компенсаційних механізмів фінансового ринку, а також інформаційних та освітніх чинників впливу з огляду на координуючу та стимулювальну роль держави з метою підвищення рівня фінансової безпеки домогосподарств.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в можливості використання розроблених методичних підходів і конкретних пропозицій в діяльності органів виконавчої влади і громадських організацій. Так, авторські пропозиції щодо удосконалення механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств в Україні використані у діяльності управління соціального захисту департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради у напрямі активізації фінансової освіти серед малозабезпеченого населення, осіб з особливими потребами, пенсіонерів з метою підвищення рівня їх фінансової безпеки (довідка № 2102-4069 від 19.02.2019 р.); здійснений автором аналіз стану фінансової безпеки домогосподарств в Україні застосовано у роботі громадської організації «Інститут транскордонного співробітництва та європейської інтеграції» при підготовці грантових проектів (довідка № 12-21/014 від 05.03.2019 р.) та практичні рекомендації щодо фінансового коучингу використано у практичній діяльності фінансових консультантів ТОВ "ОВБ Алфінанц Україна" (довідка № 5320/11/23-8 від 21.12.2018 р.).

Науково-методичні результати дисертаційного дослідження використано у навчальному процесі Львівського навчально-наукового інституту ДВНЗ

«Університет банківської справи» при викладанні навчальних програм і підготовці методичного забезпечення з дисциплін: «Фінанси», «Фінанси домогосподарств» «Фінансовий ринок» (довідка № 02-20-015 від 26.04.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є одноосібною, завершеною науковою працею. Наукові результати, висновки та пропозиції, що викладені у дисертації та винесені на захист, отримані особисто автором. З праць, написаних у співавторстві, у дисертації використано лише ідеї, пропозиції, що розроблені автором. Внесок дисертанта у праці, написані у співавторстві, відображено у списку використаних джерел.

Апробація результатів дисертації. Результати наукового дослідження та перспективи їхнього застосування на практиці обговорювалися та отримали позитивний відгук на: Міжнародній науково-практичній конференції «Фактори сталого розвитку сучасної держави в умовах інноваційної економіки» (м. Дніпро, 2015 р.), XVI Міжнародній науковій конференції молодих вчених, аспірантів та студентів «Проблеми розвитку фінансово-кредитної системи» (м. Львів, 2016 р.), VI Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів, та молодих вчених «Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи» (м. Київ, 2016 р.), II Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційна економіка» (м. Одеса, 2016 р.), XI Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків» (м. Черкаси, 2017 р.), V Міжнародній науково-практичній конференції «Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики» (м. Харків, 2018 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Перспективні напрямки розвитку економіки, обліку, менеджменту та права: теорія і практика» (м. Полтава, 2018 р.), Міжнародній науково-практичній конференції молодих науковців, аспірантів і здобувачів вищої освіти «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки» (м. Рівне, 2019 р.), Міжнародній науковій конференції «Emerging Economies in Transition» (м. Краків, 2019 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у 16 наукових працях, у т.ч. 7 статтях у фахових виданнях, з них 5 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз (1 – у Web of Science), 1 стаття – у періодичному зарубіжному виданні та 9 тез міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій. Загальний обсяг опублікованих робіт складає 4,77 друк. арк., з них особисто автору належить 4,58 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Робота містить 9 таблиць і 24 рисунки, 11 додатків (на 20 сторінках). Список використаних джерел налічує 192 найменування (на 26 сторінках). Повний обсяг роботи становить 217 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** визначено актуальність, мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну і практичну значущість отриманих результатів.

У першому розділі «**Теоретико-методологічні засади фінансової безпеки домогосподарств**» розглянуто наявні теоретичні підходи до розкриття сутності

фінансової безпеки домогосподарств, виділено її сутнісні характеристики, виявлені чинники та загрози фінансовій безпеці домогосподарств, обґрунтовано сутність та структуру механізму її забезпечення.

На основі порівняння підходів вітчизняних і зарубіжних вчених до визначення сутності фінансової безпеки домогосподарств виділено низку особливостей, найбільш характерних для неї: основною функцією системи забезпечення фінансової безпеки домогосподарств є здійснення комплексу заходів, спрямованих на попередження та нейтралізацію загроз фінансовому стану домогосподарства; фінанси домогосподарств безперервно взаємодіють зі всіма ланками фінансової системи, відповідно їх фінансова безпека напряму залежить від діяльності інших учасників фінансових відносин, перш за все держави; недостатній рівень фінансової безпеки найчастіше зумовлений низьким рівнем доходів домогосподарств та високим рівнем витрат, що спричиняє незадовільний фінансовий стан, а також високу чутливість до фінансових загроз.

Виходячи з визначених особливостей, запропоновано тлумачення поняття «фінансова безпека домогосподарства» як безперервного й сталого підтримання такого фінансового стану домогосподарства, який характеризується стійкістю до впливу внутрішніх і зовнішніх загроз та небезпек в процесі їх життєдіяльності, здатністю домогосподарства реалізовувати власні фінансові інтереси, а також забезпечувати гідний рівень життя.

Уточнення визначення сутності поняття «фінансова безпека домогосподарств» дозволило удосконалити класифікацію загроз фінансовій безпеці домогосподарств за рахунок виокремлення, поряд з загальновідомими, таких класифікаційних ознак, як: суб'єкти (загрози з боку держави, фінансового сектору економіки, роботодавців, інших домогосподарств), характер (суб'єктивні, об'єктивні), види (політичні, економічні, правові, демографічні, природні), тривалість (довготривалі, короткочасні). Класифікація створює наукову основу для формування механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств і є необхідною умовою для всебічного і комплексного її дослідження, а також розроблення науково-практичних підходів з метою ліквідації загроз або принаймні зменшення негативного впливу зовнішніх та внутрішніх чинників.

Узагальнення наявних підходів до визначення сутності поняття «механізм забезпечення фінансової безпеки домогосподарств» дало змогу сформулювати його складові, серед яких: методи, інструменти та важелі, які взаємодіючи між собою, цілеспрямовано впливають на макроекономічні та соціальні параметри шляхом зміни показників фінансової безпеки домогосподарств та активізації економічних ефектів на їх поведінку, формують сприятливі умови для життєдіяльності усіх членів домогосподарства та спрямовані на своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз його фінансовій безпеці. Даний механізм є складовою системи забезпечення фінансової безпеки в основу формування якої мають бути покладені відповідні принципи та функції. Структурно-логічна схема даної системи представлена на рис. 1.

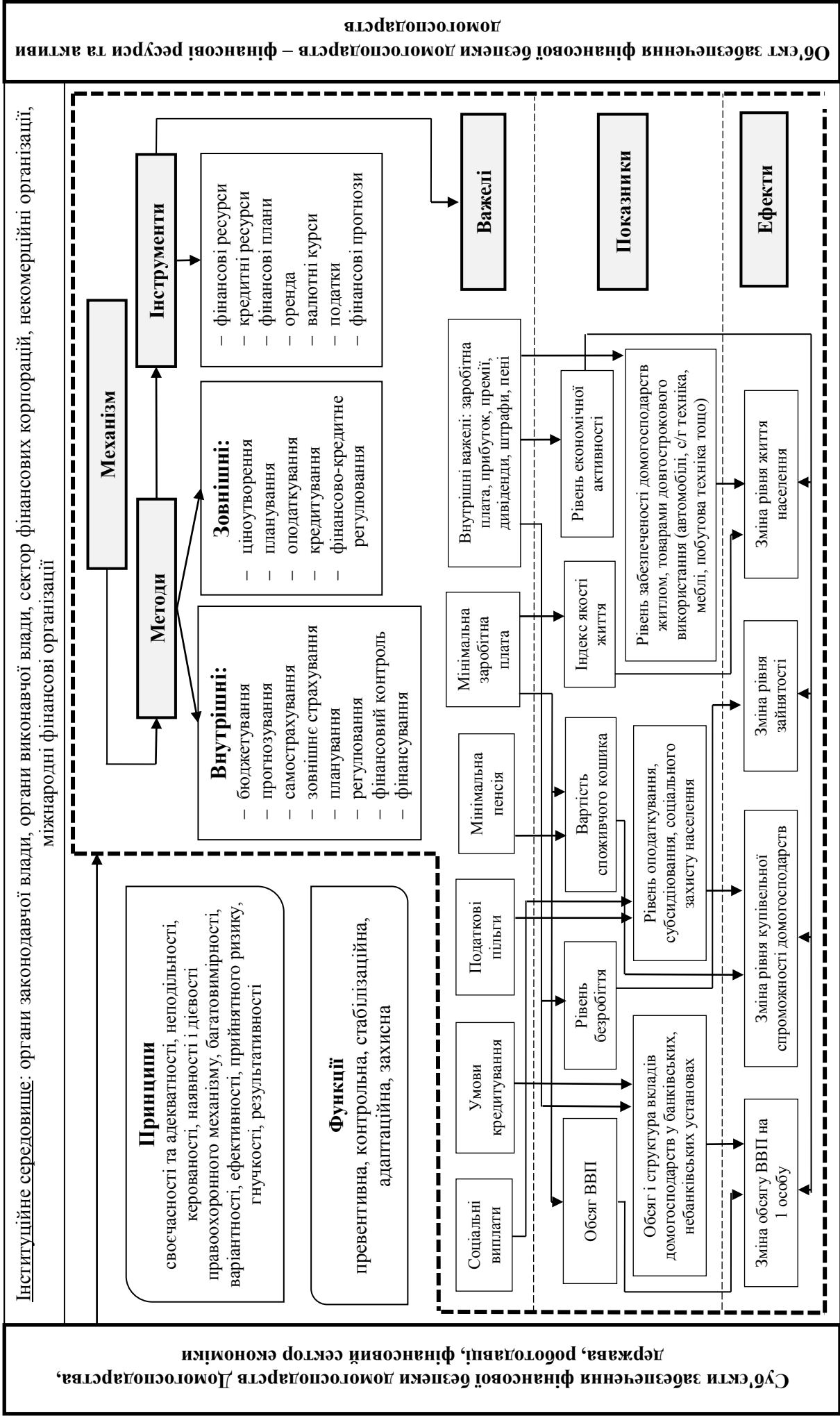

Рис. 1. Структурно-логічна схема системи забезпечення фінансової безпеки домогосподарств

Джерело: розроблено автором

Одним із першочергових завдань фінансової науки і практики є необхідність вдосконалення даного механізму, розроблення загальної концепції та відповідних важелів, що відповідали б сучасним проблемам та фінансовим інтересам домогосподарств.

Формування такого механізму повинно здійснюватися на засадах системного підходу, з позицій цілеспрямованого впливу методів, інструментів та фінансових важелів на зміну показників фінансової безпеки домогосподарств та соціально-економічних ефектів макрорівня. Окрім цього, слід враховувати характер об'єкта, суб'єктів та інституційного середовища як складових системи забезпечення фінансової безпеки домогосподарств. Доведено, що побудова дієвого механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств дає можливість вирішити низку проблем, що стосуються запобігання соціально-економічним загрозам з погляду стану, поведінки та настроїв населення; встановлення прожиткового мінімуму, який би забезпечував громадянам споживання на рівні простого відтворення; державних гарантій мінімальних заробітної плати, пенсії, виплат і забезпечення умов їхнього зростання.

У другому розділі «Сучасний стан фінансової безпеки домогосподарств в Україні» запропоновано науково-методичний підхід до аналізу фінансової безпеки домогосподарств, та проведено оцінку її стану.

Аналіз літературних джерел дає підстави стверджувати про відсутність єдиного цілісного методичного підходу до оцінки стану фінансової безпеки домогосподарств, усталеної системи показників для такої оцінки. У дисертації запропоновано науково-методичний підхід до аналізу стану фінансової безпеки домогосподарств із виділенням трьох етапів: підготовчого, основного та підсумкового (рис. 2).

Рис. 2. Послідовність аналізу стану фінансової безпеки домогосподарств

Джерело: розроблено автором

Використання авторського підходу дозволяє оцінити фінансову безпеку домогосподарств з огляду на різні рівні прийняття управлінських рішень, виявити резерви та розробити комплекс заходів з підвищення її рівня.

Проведений аналіз ВВП на 1 особу, що характеризує рівень добробуту населення, засвідчив, що у 2018 році за Україна за даним показником посідала 114 місце з результатом 9183 дол. США, тоді як у Польщі та Білорусі його значення вище у 2-3 рази.

Одними з ключових характеристик матеріального становища домогосподарств, що безпосередньо впливають на їх фінансову безпеку, є доходи та витрати (табл. 1).

Таблиця 1

Доходи та витрати населення України у 2014-2018 рр.

№	Стаття	2014 ¹		2015 ¹		2016 ¹		2017 ¹		2018 ¹	
		млн. грн.	структура, %	млн. грн.	структура, %	млн. грн.	структура, %	млн. грн.	структура, %	млн. грн.	структура, %
1.	Доходи - всього	1516768	100	1772016	100	2051331	100	2652082	100	3219518	100
1.1	заробітна плата	615022	40,55	709590	40,05	898326	43,8	1209097	45,59	1526020	47,4
1.2	прибуток та змішаний дохід	254307	16,77	323506	18,26	378213	18,44	477854	18,02	565178	17,56
1.3	доходи від власності (одержані)	85114	5,61	80035	4,52	75452	3,68	78673	2,97	82623	2,57
1.4	соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	562325	37,07	658885	37,19	699340	34,1	886458	33,43	1045697	32,48
2.	Витрати та заощадження - всього	1516768	100	1772016	100	2051331	100	2652082	100	3219518	100
2.1	придбання товарів та послуг	1316757	86,81	1568173	88,5	1840262	89,71	2359985	88,99	2870156	89,15
2.2	плата за користування власністю	23495	1,55	18583	1,05	15564	0,76	21561	0,82	30191	0,94
2.3	поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти	145736	9,61	154187	8,71	182914	8,92	239898	9,05	302400	9,4
2.4	нагромадження нефінансових активів	2912	-	-2117	-	-5481	-	-32060	-	-19034	-
2.5	приріст фінансових активів	27868	1,84	33190	1,88	18072	0,88	62698	2,37	35805	1,12

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Джерело: складено автором на основі статистичного збірника «Доходи та витрати населення за регіонами України» Державної служби статистики України

У структурі доходів населення України за період 2014-2018 років частка заробітної плати зросла з 40,55% до 47,4%, а частка соціальних допомог та інших одержаних трансфертів, навпаки, скоротилася – з 37,07% до 32,48%. Також незначно зросла частка прибутку та змішаного доходу з 16,77% до 17,56%, хоча частка доходів від власності зменшилася – з 5,61% до 2,57%. Частка заробітної плати в доходах громадян є найвищою, однак порівняно з високорозвиненими країнами, цей

показник не є задовільним, оскільки, наприклад, у країнах Європи заробітна плата сягає 80% сукупних доходів населення. В Україні ж існує велика чисельність реципієнтів соціальної допомоги, про що свідчить її значна частка у доходах, що майже прирівнюється до частки заробітної плати. Це говорить про надмірну поширеність утриманських настроїв у громадян, коли мільйони домогосподарств не відчують потребу у праці, а покладаються на соціальні виплати від держави.

Водночас, фінансову безпеку домогосподарств в Україні підривають падіння реальної заробітної плати внаслідок високого рівня інфляції, зростання податків на доходи та майно, значна частка витрат домогосподарств, що припадає на їжу, життя «в борг», безробіття, неформальна зайнятість, низький рівень фінансової грамотності. Крім того, існує суттєва частина коштів, які обертаються в тіні та не входять в структуру споживчих витрат, а саме: заробітна плата в конверті; чистий дохід громадян, зайнятих «човниковою» торгівлею; доходи від надання громадянам послуг фізичними особами, не зареєстрованими як приватні підприємці.

Проведений аналіз показав, що в Україні існує велика кількість проблем з приводу належного фінансового забезпечення домогосподарств, серед яких знецінення національної валюти, зниження реальної заробітної плати внаслідок інфляції, нестабільна політична ситуація, безробіття, тіньова економіка. Таким чином, питання забезпечення фінансової безпеки постає все більш гостро, особливо внаслідок структурних зрушень у вітчизняній економіці впродовж останніх років.

Гіпотеза про вагомість впливу функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки на добробут населення як одну з найважливіших складових фінансової безпеки домогосподарств досліджувалася нами на основі методу статистичних рівнянь залежностей шляхом визначення впливу чинників, які надають кількісну характеристику стану функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств (розмір середньомісячної заробітної плати, обсяг кінцевих споживчих витрат домогосподарств, обсяг витрат домогосподарств на освіту, обсяг соціальної допомоги населенню, обсяг нових депозитів, розміщених домогосподарствами у банках України) на показник добробуту населення (табл. 2).

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що забезпечити фінансову безпеку домогосподарств не можливо без належного рівня фінансової грамотності. Загалом більшість населення України має початковий рівень фінансових знань, а саме: володіє лише базовими знання та навичками з фінансової грамотності; користується тільки найпростішими фінансовими послугами, в основному – платежі; не відчуває себе комфортно ані щодо фінансових послуг, ані щодо їх провайдерів, захищеним у суперечках з фінансовою установою; не цікавиться фінансовими новинами; у питаннях фінансів довіряє родичам чи знайомим; не враховує можливості сімейного бюджету. Низький рівень фінансової грамотності загрожує фінансовій безпеці домогосподарств. Сьогодні проблему підвищення фінансової грамотності можна віднести до загальнонаціональних, оскільки вона безпосередньо пов'язана із зростанням конкурентоспроможності держави та її фінансовою безпекою.

Таким чином, проведене автором дослідження свідчить, що функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств в Україні потребує удосконалення. Адже спостерігається нерівномірність в доходах і витратах різних

верств населення, висока частка бідного населення, збільшення бідного населення в складі працюючих, практична відсутність середнього класу, слабка довіра до фінансових посередників, що спричиняє фінансову напруженість у суспільстві. На додачу відтік кваліфікованої робочої сили за кордон, процвітання тіньової економіки, високий рівень корупції негативно позначається на рівні фінансової безпеки домогосподарств.

Таблиця 2

Прогнозовані зміни досліджуваних показників фінансової безпеки домогосподарств та їх добробуту (відносно кінця 2018р.)

Назва показника	Значення станом на кінець 2018р., грн	Розмір зміни			
		При прогнозованому збільшенні добробуту населення на 50% у 2023р.		При прогнозованому збільшенні добробуту населення на 200% у 2030р.	
		Прогнозне абсолютне значення показника	Відносна зміна прогнозного значення	Прогнозне абсолютне значення показника	Відносна зміна прогнозного значення
Добробут населення (Y)	43263	64895	+1,5	86526	+2
Середньомісячна заробітна плата (x_1)	10573	32903	+3,1120	47998	+4,5397
Кінцеві споживчі витрати домогосподарств (x_2)	695579	704344	+1,0126	964325	+1,3864
Витрати домогосподарств на освіту (x_3)	6972	9827	+1,4095	13235	+1,8983
Обсяг соціальних допомог населенню (x_4)	117610	174064	+1,4800	229665	+1,9528
Обсяг нових депозитів, розміщених домогосподарствами у банках України (x_5)	188483	222257	+1,1792	276543	+1,4672

Джерело: розраховано автором на основі статистичних даних Державної служби статистики України, НБУ, Credit Suisse Research Institute

В третьому розділі «Удосконалення механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств в Україні» визначені основні стратегічні орієнтири підвищення рівня фінансової безпеки домогосподарств, розроблено пропозиції щодо вдосконалення напрямів та інструментарію механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств.

Для підвищення обґрунтованості оцінки рівня фінансової безпеки домогосподарств потрібно використовувати інтегральний індекс, включивши в нього такі відносні показники: співвідношення середньої заробітної плати в Україні та в ЄС; співвідношення витрат домогосподарств на освіту до кінцевих споживчих витрат; частку соціальної допомоги у структурі сукупних ресурсів домогосподарств; співвідношення обсягу нових депозитів домогосподарств до наявного доходу. Окрім цього, на нашу думку, доцільно додати ряд макроекономічних показників, що частково характеризують фінансову безпеку домогосподарств, а саме: співвідношення обсягу прийнятого в експлуатацію житла (нове будівництво) і загальної кількості населення України; індекс легкості започаткування бізнесу. До переліку субіндексів фінансової безпеки держави слід віднести розрахунок

інтегрального індикатора фінансової безпеки домогосподарств, оскільки саме людський капітал є найважливішою складовою економічного потенціалу країни. Це дозволить врахувати роль сектору домогосподарств у побудові системи національної безпеки держави.

Також до діючої в Україні Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, що має за мету визначення основних засад та напрямів державної політики щодо забезпечення національної безпеки держави у фінансовій сфері (безпеку у бюджетній, податковій та банківській сфері, у сфері управління державним боргом, фінансів реального сектору економіки, валютного та фондового ринку та небанківського фінансового сектору), слід включити напрям забезпечення фінансової безпеки домогосподарств.

Вектор розвитку, що спрямований на забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя, повинен включати також проведення інформаційної кампанії щодо забезпечення фінансової безпеки домогосподарств. Вона передбачає створення та поширення інформації про фінансову безпеку, її переваги та забезпечення. Пропонуємо дану інформацію представляти у вигляді схеми, що полягає у ітераційному повторенні послідовних кроків: вивчення можливостей – залучення фінансових ресурсів – заощадження фінансових ресурсів – інвестування фінансових ресурсів – захист фінансових ресурсів (рис. 3).

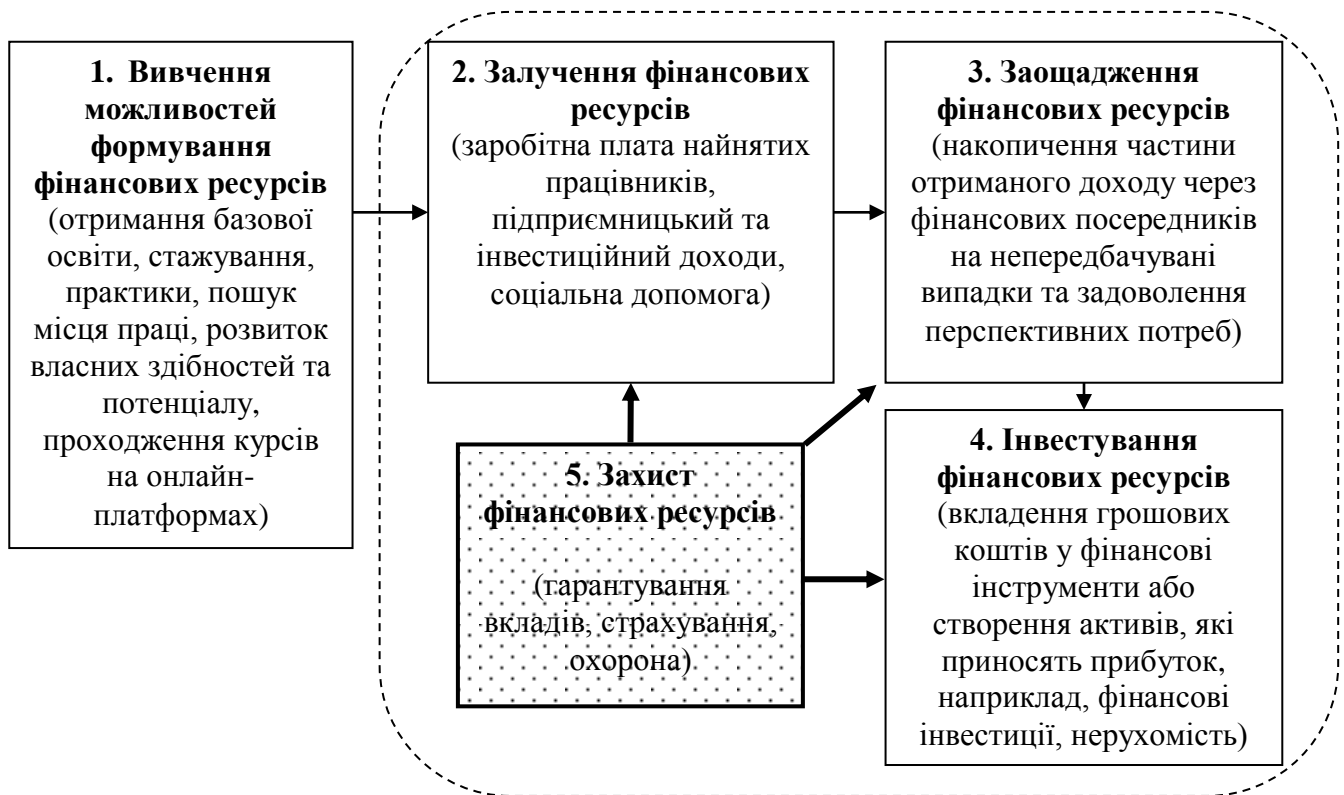

Рис. 3. Схема забезпечення фінансової безпеки домогосподарств

Джерело: розроблено автором

Стратегічне забезпечення фінансової безпеки домогосподарств передбачає застосування однієї з трьох концепцій, кожна з яких включає низку заходів, а саме: концепція випереджувальної протидії наявним і потенційно можливим загрозам

(створення резервів, здійснення диверсифікації доходів, страхування життя/здоров'я/майна, участь у навчальних курсах, тренінгах на тематику особистих фінансів), концепція пасивного захисту від наявних і потенційно можливих загроз (отримання пенсії, субсидій, дотацій, соціальної допомоги), концепція адекватної відповіді на наявні і потенційно можливі загрози фінансовій безпеці (отримання заробітної плати, доходів від підприємницької та інвестиційної діяльності).

Одним із стратегічних завдань державної політики щодо забезпечення фінансової безпеки домогосподарств є створення умов для суттєвого підвищення й вирівнювання доходів населення України. Це можливо такими шляхами: забезпечення неухильного зростання заробітної плати у приватному та державному секторах економіки, наближення її рівня до європейських стандартів; забезпечення виведення оплати праці зі сфери тіньового розподілу доходів; підвищення економічної активності населення, конкурентоспроможності робочої сили, що сприятиме зростанню доходів населення; стимулювання розвитку підприємницької активності, підтримка малого підприємництва, що сприяє збільшенню прибутку; підвищення рівня соціальної відповідальності всіх суб'єктів (держави, регіональних органів влади, бізнесу, населення, громадських організацій) щодо забезпечення гідних доходів населення, які є основою формування умов високого рівня і якості життя населення.

Важливим напрямом підвищення рівня фінансової безпеки домогосподарств має стати захист прав населення на приватну власність. Дана сфера потребує імплементації відкритих, зрозумілих і спрощених процедур, а саме удосконалення чинного законодавства, яке буде спрямований на посилення захисту приватної власності, створення системи надійних гарантій її недоторканності і зміцнення гарантій прав власників. Даний закон повинен охоплювати такі питання: способи захисту права приватної власності, питання неприпустимості незаконного втручання державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у реалізацію права на приватну власність, неприпустимість зазіхання на приватну власність; гарантування відновлення порушеного права приватної власності та його судовий захист, а також відшкодування збитків, завданих власнику; гарантування права приватної власності іноземних осіб та осіб без громадянства на території України.

У дисертації обґрунтовано, що інструментарій забезпечення фінансової безпеки домогосподарств, як складова механізму, повинен включати такі три напрями діяльності домогосподарств: фінансове планування (встановлення фінансових цілей, розробка фінансових планів, визначення фінансових прогнозів з метою підвищення рівня фінансової безпеки домогосподарств), фінансове резервування (процес збереження фінансових ресурсів у вигляді заощаджень шляхом їх розміщення на фінансовому ринку, у фондах цільового характеру або інвестування у нерухомість) та економію витрат (процес оптимізації бюджету домогосподарств шляхом скорочення непродуктивних витрат).

Приведення чинного законодавства у відповідність до вимог Європейського Союзу, що зумовлено євроінтеграційними процесами, потребує взяття до уваги Директиви 97/9/ЄС, а також резолюції Парламенту ЄС від 5 липня 2011 року стосовно схем компенсації інвесторам. Зазначеними документами передбачено, що

кожна держава-член має забезпечити, щоб на її території були впроваджені і офіційно визнані одна або більше схем компенсації для інвесторів, що набувають чинності у випадку, коли інвестиційна компанія з причин, які безпосередньо пов'язані з її фінансовим станом, неспроможна виконати свої зобов'язання. Зважаючи на досвід розвинених країн, з метою вдосконалення державного впливу на процеси забезпечення фінансової безпеки домогосподарств в інституційному напрямі, в Україні необхідне створення Агентства, що буде відповідальним за гарантійно-компенсаційні схеми в державі та під наглядом якого перебуватиме Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, Фонд гарантування страхових виплат, Фонд гарантування пенсійних внесків та Фонд гарантування інвестицій.

У інформаційному напрямі удосконалення державного впливу на забезпечення фінансової безпеки домогосподарств як складової механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств Міністерству освіти і науки України спільно з Національною академією наук України та закладами вищої освіти слід подумати над створенням єдиного Інформаційно-дослідницького центру вивчення проблематики забезпечення фінансової безпеки домогосподарств, у сферу повноважень якого входив би постійний збір та аналіз відповідної інформації, її узагальнення і підготовка необхідних рекомендацій домогосподарствам для запобігання негативним явищам фінансового характеру у їх життєдіяльності. Зважаючи на значне розшарування за господарськими інтересами, освіченістю та рівнем обізнаності з фінансовим ринком, домогосподарства необхідно розглядати як споживачів даної інформації, яка повинна відповідати таким принципам: адекватності, повноти, регулярності, справедливості.

Удосконалення нормативно-правового забезпечення фінансової безпеки домогосподарств повинно включати: розробку концепції і законодавчого унормування поняття домогосподарства, його ролі в економіці, зміст та завдання забезпечення його фінансової безпеки, відповідальні структури та порядок координації їх дій у даній сфері; регламентацію надання доступних пільгових і безвідсоткових кредитів для домогосподарств, представників мікропідприємництва, стимулювання розвитку кредитних спілок, товариств взаємного кредитування, гарантійних регіональних фондів (включаючи гарантії місцевих адміністрацій, великих банків, лізингових компаній); активізацію діяльності центрів зайнятості щодо реалізації програм започаткування бізнесу домогосподарствами, де є безробітні; сприяння присутності малих підприємств на зовнішніх ринках; перегляд існуючих нормативних вимог щодо кредитного процесу, спрощення і стандартизацію процедури розгляду заявок на отримання позики та процесу видачі кредитів домогосподарствам, що займаються підприємництвом (розробка загальних вимог до процесів кредитування усіма банками, стандартного переліку документів); обґрунтування становлення та налагодження системи start-up кредитування домогосподарств, що працюють у сфері малого бізнесу.

Для забезпечення фінансової безпеки домогосподарств необхідний достатньо високий рівень фінансової освіти. Важливість даного напрямку удосконалення механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств з точки зору держави зумовлено тим, що підвищення рівня освіти забезпечує підвищення ефективності праці працівника або завдяки зростанню продуктивності праці, або через отримання

знань, які роблять його здатним здійснювати таку трудову діяльність, результати якої представляють велику цінність. Підвищення рівня фінансової грамотності можливе за умови прийняття відповідної Стратегії на державному рівні, в рамках якої будуть передбачені конкретні кроки та дії, а також відповідальні органи за її впровадження (рис. 4).

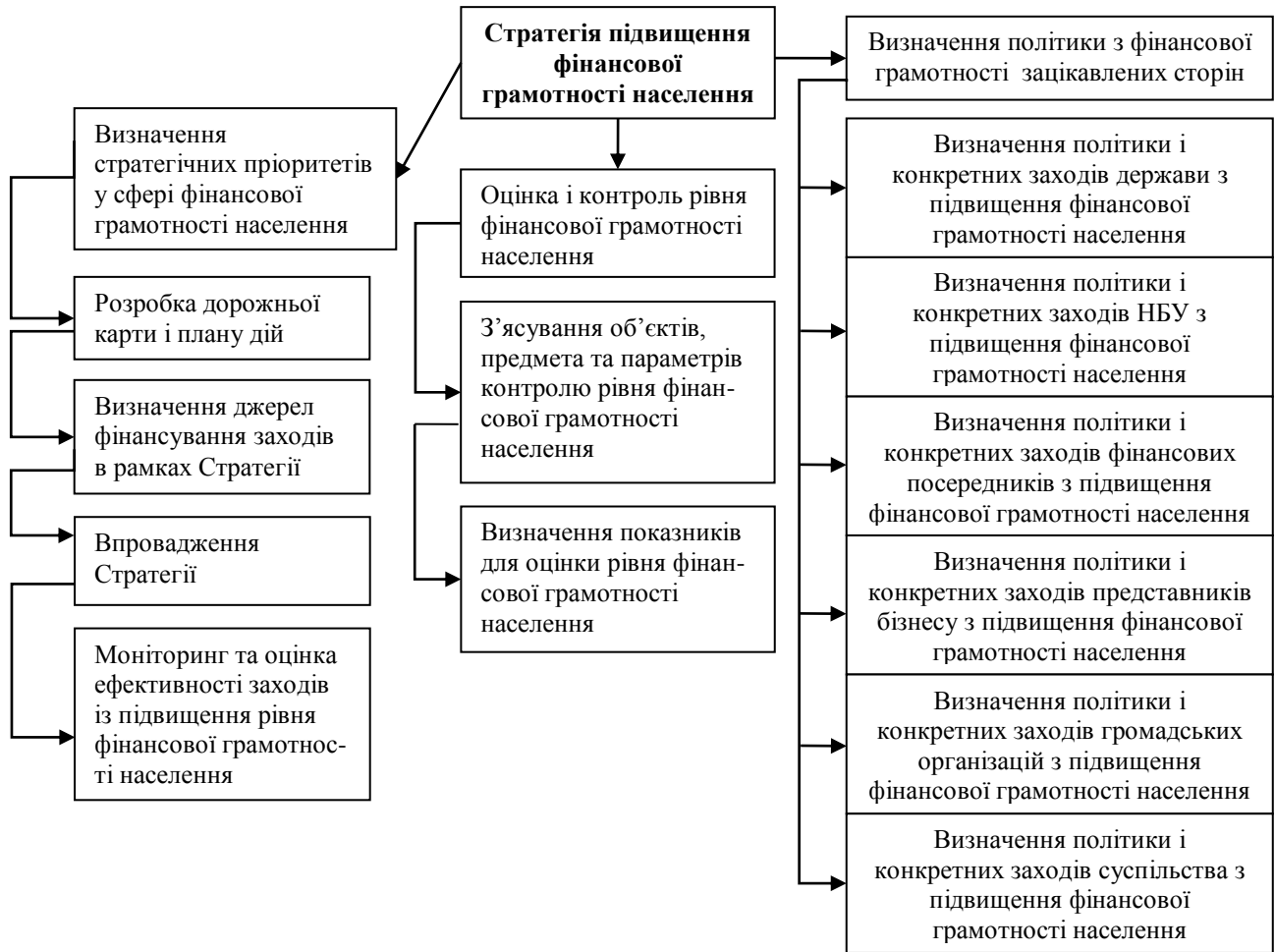

Рис. 4. Складові Стратегії підвищення фінансової грамотності в Україні

Джерело: розроблено автором

Держава повинна сприяти формуванню у кожного громадянина постійної потреби підвищення свого рівня фінансової грамотності, організувати систему безперервної фінансової освіти, зокрема, через дистанційне навчання. Політика розвитку безперервної освіти має бути спрямована на інтеграцію України до європейського освітнього простору; розширення спектру форм і методів безперервної освіти за участі працедавців та освітніх закладів; налагодження співпраці з провідними міжнародними університетами та організаціями у сфері запровадження новітніх методів навчання та професійних освітніх програм; стимулювання внеску корпоративних приватних структур у розвиток безперервної професійної освіти (в т.ч. фінансових посередників), впровадження механізмів мотивації приватних осіб до участі у ній.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішене важливе наукове завдання із удосконалення механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств, що дало змогу зробити такі висновки теоретичного, аналітичного і науково-практичного спрямування:

1. Під фінансовою безпекою домогосподарств слід розуміти безперервне і стає підтримання такого фінансового стану домогосподарств, який характеризується стійкістю до впливу внутрішніх і зовнішніх загроз та небезпек в процесі їх життєдіяльності, з метою реалізації фінансових інтересів, а також забезпечення та підвищення гідного рівня життя. Визначення загроз фінансовій безпеці домогосподарств буде неповним без врахування їх класифікації за суб'єктами (держава, фінансовий сектор економіки, роботодавці, інші домогосподарства), характером (суб'єктивні, об'єктивні) та видами (політичні, економічні, правові, демографічні). Перелік принципів функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств слід доповнити такими: принцип гнучкості, що передбачає оперативне реагування на загрози та за необхідності зміну прийомів забезпечення фінансової безпеки; принцип результативності – означає ефективне подолання негативного впливу несприятливих чинників на фінансову безпеку домогосподарств.

2. Удосконалення механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств, в основі якого лежить системне поєднання методів, інструментів та фінансових важелів з огляду врахування характеру об'єкта, суб'єктів та інституційного середовища як складових системи забезпечення фінансової безпеки домогосподарств є необхідним при задоволенні основних фінансових потреб та інтересів громадян, а також з метою протистояння загрозам, що виникають у процесі їхньої життєдіяльності. Усі складові механізму взаємопов'язані, тому його властивості виявляються лише за спільної дії всіх елементів, від взаємодії яких залежить ефективність його функціонування, що полягає в захисті фінансових інтересів домогосподарств.

3. Особливостями механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств є: спрямованість на своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз їх фінансовій безпеці; контроль за грошовими потоками у бюджеті домогосподарств та вжиття превентивних заходів для збереження їх фінансового стану на належному рівні (це його головна мета); необхідність створення та застосування механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств у контексті системи забезпечення фінансової безпеки домогосподарств.

4. Для формування орієнтирів соціально-економічної політики держави, виявлення резервів з метою підвищення рівня фінансової безпеки домогосподарств необхідно застосовувати запропонований науково-методичний підхід до аналізу стану фінансової безпеки домогосподарств, що складається з трьох послідовних етапів (підготовчого, основного та підсумкового). Для цього повинна бути використана система показників на мікро- та макрорівні, що уможливило детальну інтерпретацію результатів аналізу.

5. Добробут населення є поєднанням не лише матеріальних, соціальних, культурних та екологічних чинників, але й правових, морально-етичних та політичних аспектів життя. Результати дослідження впливу індикаторів фінансової безпеки домогосподарств на величину їх добробуту на основі методу статистичних рівнянь залежностей підтверджують, що на результативну ознаку впливають не тільки величина заробітної плати, обсяг споживчих витрат, соціальної допомоги, але й обсяг витрат домогосподарств на освіту та розміщення заощаджень на депозитні рахунки.

6. Схема забезпечення фінансової безпеки домогосподарств передбачає повторення послідовних кроків: вивчення можливостей (отримання базової освіти, стажування, практики, проходження курсів на онлайн-платформах) – залучення фінансових ресурсів (заробітна плата, підприємницький та інвестиційний доходи, соціальна допомога) – заощадження (накопичення частини отриманого доходу на непередбачувані випадки або на довгострокову перспективу) – інвестування (вкладення грошових коштів у фінансові інструменти або створення активів, які приносять прибуток) – захист (гарантування вкладів, страхування, охорона).

7. Застосування концепцій в рамках стратегічного забезпечення фінансової безпеки домогосподарств передбачає низку дій, а саме: концепція випереджувальної протидії наявним і потенційно можливим загрозам (створення резервів, здійснення диверсифікації доходів, страхування життя/здоров'я/майна, участь у навчальних курсах, тренінгах на тематику особистих фінансів), концепція пасивного захисту від наявних і потенційно можливих загроз (отримання пенсії, субсидій, дотацій, соціальної допомоги), концепція адекватної відповіді на наявні і потенційно можливі загрози фінансовій безпеці (отримання заробітної плати, доходів від підприємницької та інвестиційної діяльності).

8. Запропоноване розширення інструментарію забезпечення фінансової безпеки домогосподарств включає три напрями діяльності домогосподарств: фінансове планування (цілі, плани, прогнози), фінансове резервування (фінансові продукти, фонди цільового характеру, нерухомість) та економію витрат (скорочення непродуктивних видатків).

9. Вагомий вплив держави на удосконалення механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств підтверджує необхідність створення в Україні Агентства, яке відповідатиме за формування та використання коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, а також запропонованих щодо створення Фонду гарантування страхових виплат, Фонду гарантування пенсійних внесків та Фонду гарантування інвестицій. Окрім зазначених функцій, створення Агентства сприятиме відновленню довіри населення до вітчизняного фінансового ринку, що зумовить приплив фінансових ресурсів у економіку країни.

10. Високий рівень фінансової грамотності є важливою умовою для забезпечення фінансової безпеки домогосподарств. Підвищення рівня фінансової грамотності можливе за умови прийняття відповідної Стратегії на державному рівні, в рамках якої будуть передбачені конкретні кроки та дії, а також відповідальні органи за її впровадження. Для поширення фінансової обізнаності необхідне залучення закладів вищої освіти, фінансових посередників, громадських організацій, інституту церкви. Застосування інформаційних технологій, соціальних мереж,

платформ віддаленого доступу дозволяє розширювати спектр можливостей для поширення інформації про важливість забезпечення фінансової безпеки.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях

1. Зварич М.С. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової безпеки домогосподарств / М.С. Зварич // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. – 2015. - № 15. – С. 130-133. (Index Copernicus).

2. Зварич М.С. Стан фінансової безпеки домогосподарств України в умовах економічної нестабільності / М.С. Зварич // Науковий журнал Бізнес Інформ. – 2016. – № 9. – С. 212-217. (Index Copernicus, Academic Journals Database, Ulrichsweb Global Serials Directory).

3. Зварич М.С. Фінансова безпека домогосподарства: чинники впливу і загрози / М.С. Зварич // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. пр. / Нац. акад. наук України, Ін-т регіон. дослідж. – Львів, 2017. – Вип. 2 (124). – С. 29-34.

4. Зварич М.С. Інструментарій аналізу впливу фінансової безпеки на добробут домогосподарств в Україні / М.С. Зварич // Вісник Університету банківської справи. – 2017. - №3. – С. 30-35. (Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, ResearchBib, CiteFactor Academic Scientific Journals).

5. Зварич М.С. Розвиток інструментарію забезпечення фінансової безпеки домогосподарств в Україні [Електронний ресурс] / М.С. Зварич // Ефективна економіка. – 2018. – №6. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6429>. (Index Copernicus).

6. Zvarych M. Analysis of households' financial security: methodological approach // The European Journal of Economics and Management Sciences, Premier Publishing s.r.o. Vienna, 2018. – №3.– P. 51-55 (Ulrichsweb Global Serials Directory).

7. Kuznyetsova, A., Kozmuk, N., Zherybylo, I., Sydorova, O., & Zvarych, M. The Essence of Retail and Development of Retail Banking Innovative Mechanisms in Ukraine. Marketing and Management of Innovations. – 2018. – №4. – P. 316-331. <http://doi.org/10.21272/mmi.2018.4-27>. (Web of Science, IndexCopernicus). *Особистий внесок – 0,19 д.а., проаналізовано обсяги та динаміку надання кредитів фізичним особам банківським сектором в Україні.*

Публікації апробаційного характеру

8. Зварич М.С. Поняття ризику та загрози у системі забезпечення фінансової безпеки домашніх господарств / М.С. Зварич // Фактори сталого розвитку сучасної держави в умовах інноваційної економіки: зб. наук. праць за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 4-5 грудня 2015 р.) – Дніпропетровськ: Наукова економічна організація «Перспектива», 2015. – С. 24-26.

9. Зварич М.С. Необхідність управління системою фінансової безпеки домогосподарств у період нестабільності вітчизняної економіки / М.С. Зварич // Проблеми розвитку фінансово-кредитної системи: зб. наук. праць за матеріалами

XVI Міжнар. наукової конф. молодих вчених, аспірантів та студентів (м. Львів, 14-15 квітня 2016 р.) – Львів: ЛННІ ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. – С. 162-164.

10. Зварич М.С. Фінансова поведінка домогосподарств та її вплив на ринок фінансових послуг в Україні / М.С. Зварич // Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи: зб. наук. праць за матеріалами VI Всеукр. науково-практ. конф. студентів, аспірантів, та молодих вчених (м. Київ, 20 травня 2016 року.) – К.: ДВНЗ «Університет банківської справи», 2016. – С. 111-114.

11. Зварич М.С. Забезпечення фінансової безпеки громадян при фінансуванні будівництва житла в Україні / М.С. Зварич // Інноваційна економіка: зб. наук. праць за матеріалами II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 7-8 жовтня 2016 р.) – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016. – С. 106-110.

12. Зварич М.С. Науково-методичні підходи до аналізу стану фінансової безпеки домашніх господарств / М.С. Зварич // Розвиток банківських систем світу в умовах глобалізації фінансових ринків: зб. наук. праць за матеріалами XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Черкаси, 27 жовтня 2017 р.) – Черкаси: Черкаський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», 2017 р. – С. 37-40.

13. Зварич М.С. Зарубіжний досвід вимірювання фінансової безпеки домогосподарств [Електронний ресурс] / М.С. Зварич // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць за матеріалами V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 16 березня 2018 р.) – Харків: Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», 2018 р.. – Режим доступу: <http://khibs.ubs.edu.ua/naukova-diyalnist/mizhnarodni-naukovi-konferencii/mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferenciya-finansovo-kreditna-diyalnist-problemi-teorii-ta-praktiki/>

14. Зварич М.С. Формування стратегічних орієнтирів управління фінансовою безпекою домогосподарств / М.С. Зварич // Перспективні напрямки розвитку економіки, обліку, менеджменту та права: теорія і практика: зб. наук. праць за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 25 червня 2018 р.) – Полтава: ЦФЕНД, 2018 р. – Ч. 3. – С. 31-32.

15. Зварич М.С. Концептуальні засади забезпечення фінансової безпеки домогосподарств / М.С. Зварич // Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції молодих науковців, аспірантів і здобувачів вищої освіти (м. Рівне, 10 травня 2019 р.) – Рівне: НУВГП, 2019. – С. 161-163.

16. Kuznyetsova A., Druhov O. Zvarych M. Strategic benchmarks for ensuring financial security of households in Ukraine / Anzhela Kuznyetsova, Oleksiy Druhov, Marta Zvarych // International scientific conference “Emerging Economies in Transition”, May 27-29, 2019 – Cracow, Poland: Cracow University of Economics, P. 19-20.

АНОТАЦІЯ

Зварич М.С. Механізм забезпечення фінансової безпеки домогосподарств в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – ДВНЗ «Університет банківської справи», Київ, 2020.

У дисертації проаналізовано підходи до визначення сутності поняття «фінансова безпека домогосподарства», виділено її функції та особливості. З'ясовано чинники та загрози фінансовій безпеці домогосподарств. Розглянуто необхідність удосконалення механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств, визначено його методологічні засади та основні компоненти.

Обґрунтовано науково-методичний підхід до дослідження фінансової безпеки домогосподарств. Розроблено систему показників оцінки стану фінансової безпеки з позицій держави та домогосподарства.

Критично оцінено стан функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки домогосподарств в Україні. Виявлено проблеми, недоліки та невирішені питання функціонування даного механізму в частині методів, інструментів та важелів.

Розроблено інструментарій забезпечення фінансової безпеки домогосподарств, запропоновано низку заходів удосконалення державного впливу на забезпечення фінансової безпеки домогосподарств. Обґрунтовано необхідність удосконалення законодавчої бази, зокрема, розробки та прийняття законів у сфері захисту прав на приватну власність та захисту прав споживачів фінансових послуг. Наголошено на необхідності впровадження Стратегії підвищення фінансової грамотності населення.

Ключові слова: фінансова безпека домогосподарств, чинники впливу на фінансову безпеку домогосподарств, загрози фінансовій безпеці домогосподарств, механізм забезпечення фінансової безпеки домогосподарств, інструменти забезпечення фінансової безпеки домогосподарств.

АННОТАЦИЯ

Зварыч М.С. Механизм обеспечения финансовой безопасности домохозяйств в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 - деньги, финансы и кредит. - ГВУЗ «Университет банковского дела», Киев, 2020.

В диссертации проанализированы подходы к определению сущности понятия «финансовая безопасность домохозяйства», выделены ее функции и особенности. Выяснено факторы и угрозы финансовой безопасности домохозяйств. Рассмотрены необходимость совершенствования механизма обеспечения финансовой безопасности домохозяйств, определены его методологические основы и основные компоненты.

Обоснован научно-методический подход к исследованию финансовой безопасности домохозяйств. Разработана система показателей оценки состояния финансовой безопасности с позиций государства и домохозяйства.

Критически оценено состояние функционирования механизма обеспечения финансовой безопасности домохозяйств в Украине. Выявлены проблемы, недостатки и нерешенные вопросы функционирования данного механизма в части методов, инструментов и рычагов.

Разработан инструментарий обеспечения финансовой безопасности домохозяйств, предложен ряд мероприятий по совершенствованию государственного влияния на обеспечение финансовой безопасности домохозяйств. Обоснована необходимость совершенствования законодательной базы, в частности, разработки и принятия законов в сфере защиты прав на частную собственность и защиты прав потребителей финансовых услуг. Отмечена необходимость внедрения Стратегии повышения финансовой грамотности населения.

Ключевые слова: финансовая безопасность домохозяйств, факторы влияния на финансовую безопасность домохозяйств, угрозы финансовой безопасности домохозяйств, механизм обеспечения финансовой безопасности домохозяйств, инструменты обеспечения финансовой безопасности домохозяйств.

SUMMARY

Zvarych M.S. Mechanism for providing households' financial security in Ukraine. – The manuscript.

The dissertation for obtaining a PhD degree of economic science, speciality 08.00.08. – money, finance and credit. – SHEI “Banking University”, Kyiv, 2020.

In the dissertation the approaches to defining the essence of the concept of "financial security of a household" are analyzed, its functions and features are highlighted. Factors and threats to household financial security have been identified. The necessity of improving the mechanism of ensuring the financial security of households is considered, its methodological principles and main components are defined.

The scientific and methodological approach to the study of households' financial security is substantiated. The system of indicators for assessment of financial security from the positions of the state and the household is developed.

The state of mechanism of ensuring financial security of households in Ukraine has been critically evaluated. Problems, shortcomings and unresolved issues of functioning of this mechanism in terms of methods, tools and levers are revealed. The problems of ensuring households' financial security in Ukraine are identified, including the reduction of real wages as a result of inflation, depreciation of the national currency, the unstable political situation, unemployment, the shadow economy, low trust in the banking system and the financial market in general, etc.

A toolkit for ensuring the financial security of households has been developed, and a number of measures for improving the state influence on ensuring the financial security of households have been proposed. The necessity of improvement of the legislative base, in particular, the elaboration and adoption of laws in the sphere of protection of the rights to private property and protection of the rights of consumers of financial services is substantiated. The need to implement the financial literacy Strategy for households was emphasized. A range of banking products is proposed to increase households' activity in savings and investment. Practical recommendations for households in the process of investing in real estate are given.

A number of state influence measures on the processes of households' financial security are proposed, namely: creation of the Agency for the guaranteeing of individuals deposits, which is conditioned by the need to develop effective guarantee and compensation mechanisms aimed at protecting the financial interests of households. Creation of an Information and Research Center for the study of households' financial security provision issues is recommended, whose sphere of competence would include a permanent collection, analysis and generalization of relevant information regarding households' financial security, preparation of necessary recommendations for households to prevent negative financial phenomena in their lives.

It is emphasized on formation a constant need in every household to increase the level of financial literacy through organization of a system of continuous financial education, in particular through distance learning. Creation of clubs of financial volunteers, introduction of educational programs for increasing the interest of households in raising their financial awareness is proposed.

The obtained results and the presented proposals are the information basis for the development of organizational and economic changes in the system of financial security of households.

Keywords: households' financial security, factors affecting the financial security of households, threats to household financial security, mechanism for ensuring the financial security of households, tools for ensuring the financial security of households.

Підписано до друку 20.02.20
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк на різнографі. Зам. №20/02-1
Ум. друк. арк. 0,9
Наклад 100 прим.

Видавництво “Галич-Прес”
Видавець ФОП Король І.В.
м. Львів, вул. Гнатюка, 17
Ел. пошта: lvivprint@ukr.net. Тел. 096-59-88-924
Свідоцтво ДК №5353 від 24.05.2017 р.